

Stemmachines nog betrouwbaarder

Sinds enige tijd vraagt de actiegroep ‘Wij vertrouwen stemmachines niet’ aandacht voor de betrouwbaarheid van het stemproces in Nederland. Media hebben over stemmachines en de veiligheid hiervan bericht. In verschillende gemeenteraden hebben leden hierover vragen gesteld. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties vindt dat er geen reden is om te twijfelen aan de betrouwbaarheid van stemmachines. Het gebruik hiervan is ingebed in een nauwgezet omschreven proces met vele veiligheidswaarborgen. Fraude met stemmachines is daarom erg onwaarschijnlijk.

Stemmachines vanaf 1965

De Kieswet maakt het al sinds 1965 mogelijk dat er naast stembiljetten ook met stemmachines wordt gestemd. Op dit moment stemt 95 procent van alle gemeenten met stemmachines. Er zijn twee producenten: Nedap (8100 stemmachines) en Sdu (1200 stemmachines).

Het gebruik van stemmachines heeft voordelen ten opzichte van verkiezingen met potlood en papier. Bij papieren verkiezingen wordt vijf procent van de stemmen ongeldig verklaard vanwege niet eenduidig invullen van de biljetten. Deze stemmen blijven nu behouden. Daarbij zijn menselijke telfouten, die onvermijdelijk zijn, bij gebruik van stemmachines uitgesloten.

Sommigen mensen vinden het stemmen met een stemmachine minder inzichtelijk dan met potlood en papier. "Wat doet die machine met mijn stem?", vragen zij zich af? Toch is het verschil met stemmen met potlood en papier niet zo groot. Nadat een kiezer zijn papieren stembiljet in de stembus heeft gegooid, heeft hij of zij ook geen zicht meer op wat er met zijn stem gebeurt. Ook dan moet hij erop vertrouwen dat zijn stem correct wordt meegeteld. Zoals eerder vermeld, sluit een stemmachine menselijke fouten hierbij uit.

Waarborgen in wet en regelgeving

Gemeenten bepalen of ze stemmen met stemmachines of met potlood en papier. Er mag echter alleen gebruik worden gemaakt van stemmachines die de minister van Binnenlandse Zaken (gelet op de taakverdeling momenteel de minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties) heeft goedgekeurd. De Kieswet bepaalt dat de minister een stemmachine alleen mag goedkeuren als deze aan een aantal essentiële eisen voldoet, zoals waarborging van het stemgeheim en gebruikersvriendelijkheid. Nadere eisen zijn vastgelegd in het Kiesbesluit en in de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997.

Enkele eisen:

- de stemmachine legt de uitgebrachte stem correct vast
- het stemgeheim moet gewaarborgd zijn
- er kan alleen een stem worden uitgebracht als de stemmachine daarvoor is vrijgegeven
- de stemmachine kan niet worden vrijgegeven voor meer dan één stem tegelijk.

In de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 is vastgelegd dat keuringsinstelling TNO toetst of een prototype stemmachine aan het Kiesbesluit en de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 voldoet. Dat betekent ook een grondig onderzoek naar de in de stemmachines gebruikte software. De broncodes van deze software zijn bij TNO bekend. Ambtenaren van het ministerie van Binnenlandse Zaken bekijken of de stemmachine gebruikersvriendelijk is. Is een type stemmachine na goedkeuring door de minister in productie genomen, dan voert TNO een zogenoemde tien-op-één-keuring uit: de producent levert tien stemmachines waarvan TNO er één selecteert en keurt. Pas daarna mogen de stemmachines voor verkiezingen

worden gebruikt. De mensen van TNO die de stemmachines controleren zijn door de AIVD gescreend.

Met de in Nederland goedgekeurde stemmachines kan van buiten af geen contact worden gemaakt. Alleen de Sdu-machines hebben een beveiligde telefoonverbinding naar buiten. Deze wordt pas geactiveerd na de stemming en het uitdraaien van de uitslag op papier. Hiermee wordt de voorlopige uitslag elektronisch verstuurd. De daadwerkelijke uitslag is gebaseerd op het door het stembureau opgemaakte papieren proces-verbaal.

Waarborgen in Kiesbesluit

De burgemeester is verantwoordelijk voor het gereed maken en opstellen van de stemmachines in de stemlokalen. Stemmachines mogen alleen worden gebruikt voor stemmingen (verkiezingen of referenda).

Het stembureau controleert vóór opening van de stemming of het stemgeheugen (de elektronische stembus) van de stemmachine leeg is en of de stemmachine goed werkt. De kiezer krijgt na het inleveren van zijn oproepingskaart, volmachtbewijs, kiezerspas of stempas en controle van zijn kiesgerechtigdheid, een volgnummer. Het volgnummer dient slechts om te controleren of het aantal ingenomen oproepingskaarten gelijk is aan het aantal uitgebrachte stemmen en heeft geen consequenties voor het stemgeheim. De uitgebrachte stemmen worden namelijk volledig willekeurig opgeslagen in het stemgeheugen.

Na het sluiten van de stemming telt het stembureau hoeveel personen hun stem hebben uitgebracht en maakt een uitdraai van de stemmen. Natuurlijk kan dit door de aanwezige kiezers worden bijgewoond.

De stemgeheugens worden na de stemopneming door het stembureau uit de stemmachine gehaald en verzegeld. Samen met de overige verzegelde pakken worden de geheugens vervolgens aan de burgemeester overgedragen. Na de vaststelling van de uitslag van de verkiezing worden de stemgeheugens gewist.

Waarborgen in kiesstelsel

Anders dan in het Angelsaksische kiessysteem hebben kleine aantallen stemmen in Nederland geen doorslaggevende invloed. Voor één Kamerzetel zijn circa 60.000 stemmen nodig. Zou iemand willen en kunnen frauderen met stemmachines, dan moet hij dit doen met een groot aantal stemmachines om zelfs één zetel binnen te halen. Er van uitgaande dat – om niet op te vallen – niet meer dan 10 procent van de stemmen oneigenlijk wordt door gesluisd naar een andere partij/kandidaat dan waarop ze werden uitgebracht, dan zou dat gaan om 500 tot 600 stemmachines.

Richtlijnen

Gemeenten zijn zelf verantwoordelijk voor het juiste verloop van de verkiezingen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken geeft de gemeenten een aantal richtlijnen hiervoor.

Enkele belangrijke richtlijnen:

- Stemmachine moeten ontoegankelijk voor derden worden opgeslagen.
- Stemgeheugens worden bewaard in de kluis
- Configureren van de stemgeheugens moet gebeuren op een computer zonder externe toegang, door reguliere medewerkers van de gemeente.
- Stemgeheugens worden op de dag van de verkiezingen geplaatst.
- De leden van het stembureau moeten zicht hebben op elkaar en op de stemmachine.

De (on)mogelijkheid van stemmachinefraude

Zou iemand toch willen frauderen met stemmachines dan is dat niet eenvoudig. Stemmachines hebben geen verbindingsmogelijkheden met andere computers: er kunnen geen cd-roms, memory sticks of floppy's in worden gestopt. Dat betekent dat een potentiële fraudeur zich fysiek toegang moet verschaffen tot een stemmachine. De meeste stemmachines (8100) staan achter slot en grendel bij de gemeenten die ze in eigendom hebben. Een kleiner aantal (1200) staat centraal in opslag bij producent Sdu. Wie dus zou willen frauderen, moet inbreken bij een gemeente of bij de Sdu of zich op andere wijze illegaal toegang verschaffen tot een stemmachine. Vervolgens moet de stemmachine worden opengeschroefd om die vervolgens te kunnen manipuleren. Hiervoor is zeer specialistische ICT-kennis een voorwaarde.

De enigen die toegang hebben tot een groot aantal stemmachines zijn enkele medewerkers van producenten Nedap en Sdu. Nedap maakt de stemmachines (8100 stuks) niet gebruiksklaar voor de verkiezingen. Dat doen de gemeenten zelf: zij voeren de kandidatenlijsten in op basis van door Nedap aangeleverde gegevens. Sdu maakt de stemmachines (1100 stuks) wel gebruiksklaar voor de verkiezingen en brengt ze daarna naar de gemeenten.

Fraude bij de productie van stemmachines is niet zinvol omdat dan de kandidatenlijsten nog niet bekend zijn. Fraude bij het configureren is volgens de producent uitgesloten omdat de in de machine vast ingebouwde software (zogenoemde 'firmware') dat niet toestaat. De producenten hebben bovendien interne procedures die fraude moeten voorkomen. Dit is voor hen een groot belang omdat fraude hun product in diskrediet zou brengen. Gezien het kleine aantal mensen dat toegang heeft tot de software, de onmogelijkheid op eigen houtje te frauderen, en het bedrijfsbelang om fraude te voorkomen, is de kans op fraude dus erg klein.

Ondanks de zeer geringe kans op fraude wil het ministerie de denkbare mogelijkheden hiertoe nog kleiner maken dan ze nu al zijn. In overleg met de stemmachinefabrikanten en TNO worden extra veiligheidssmaatregelen voorbereid die voor de verkiezingen op 22 november zullen worden genomen. Het gaat dan om verzegeling van stemmachines, extra beveiliging van de software en controle van de software door TNO.